

Šarūnas Valentinavičius. Ar iškils paminklas tautos didžiaviriams?

Lukiškių aikštės pakraštyje jau 22 metai guli granito plokštė su iškaltais joje žodžiais: „Šioje aikštėje bus pastatytas paminklas nežinomam partizanui ir laisvės kovotojui. 1995 metai gegužės 20 d.“

1999 m. vasario 11d. LR Seimas nutarimu Nr. VIII-1070 „Dėl valstybės sostinėje esančios Lukiškių aikštės funkcijų“ nutarė: „Lukiškių aikštė Vilniuje formuojama kaip pagrindinė reprezentacinė Lietuvos valstybės aikštė su laisvės kovų memorialiniais akcentais.“

„L.Ž.“ (2017.01.13 Nr. 94 (14476) išspausdinti įžymaus heraldikos kūrėjo Arvydo

Každailio pamąstymai apie Lukiškių aikštės likimą priverčia labai rimtai susimąstyti, ar iš viso ir kada nors Lietuvos valstybė turės reprezentacinę aikštę su laisvės kovų memorialiniais akcentais. Tokios niūrios mintys kyla, kai Lietuvoje įžymus, gerbiamas, autoritetingas žmogus ir eruditas, gali savo teiginiais formuoti ir netgi paveikti valdžios viršūnių nuomonę. Tai gali nulemti kai kurių procesų eigą valstybėje, įtakoti žmonių mąstyseną, ir „sumalti į miltus“ bet kokią jau realiai besijungiančią mintį Lietuvos valstybės šimtmečiui turėti sostinės centre aikštę, reprezentuojančią mūsų valstybę.

Vos atkūrus nepriklausomybę, 1990 metais, LR Seimo priimtame nutarime pažymėta, kad Lukiškių aikštė yra reprezentacinė valstybinė aikštė. 1999 m. vasario 11 d. Seimo nutarimo „Dėl valstybės sostinėje esančios Lukiškių aikštės funkcijų“ 1 straipsnyje teigiama, kad „Lukiškių aikštė Vilniuje formuojama kaip pagrindinė reprezentacinė Lietuvos valstybės aikštė su laisvės kovų memorialiniais akcentais“, 2 straipsnyje sakoma, kad „Lukiškių aikštė Vilniuje, kaip istoriškai susiformavusi vientisa urbanistinė erdvė, turi atlikti valstybinę reprezentacinę ir kartu visuomeninę funkciją“. Tad visiškai nesuvokiama, kodėl ir kuo remdamasis gerb. A.Každailis teigia, kad Lukiškių aikštei nebuvo suteiktas deramas nacionalinės reikšmės objekto statusas. Juolab, kad autorius šiuos svarius teiginius niekuo nepagrindžia.

Jau beveik ketvirtį amžiaus tęsiasi, o tiksliau – tarsi kokia paklodė į visas puses tampomas, Lukiškių aikštės sutvarkymo klausimas. Gal todėl, anot A. Kadžiulio, ir „neatsirado nei užsakovo, nei valingo globėjo“, nes tai buvo sąmoningi, apgalvoti, ir kryptingi veiksmai, kad Vilniuje niekad nebūtų nei aikštės nei paminklo, simbolizuojančio lietuvių tautos didybę ir garbingą praeitį, kad auganti jaunoji karta niekada nežinotų ir neateitų pagerbti visų laikų didžiaviryių, žuvusių kovose už lietuvių tautos laisvę ir nepriklausomybę, ir itin su sovietiniais okupantais ir kolaborantais. Kad jaunoji karta niekada nesužinotų, jog tik šių didžiaviryių aukos dėka ji gali laisvai kvėpuoti, keliauti po visą pasaulį? Todėl ir knieti paklausti, kodėl straipsnio autorius „apeina“ per 22 metus vykusią dirbtinai sukurtą peripetiją ir vingių klausimą? Argi neišryškinant dabartinės Lukiškių aikštės, kaip pagrindinės valstybės reprezentacinės aikštės, sudėtingų ir giluminių rekonstrukcijos eigos situacijos priežasčių, nesiekiami supainioti skaitytojus, primygtinai įperšant nuomonę apie tariamai „neteisėtus“ visuomeninių organizacijų veiksmus, netgi įstatymų pažeidimus.

Šitaip pateikiant situacijos vertinimą, skaitytojui gali kilti pagrįstas klausimas: ko tos visuomeninės organizacijos dabar taip draskosi, kodėl taip skubama sutvarkyti Lukiškių aikštę, jeigu „nebuvo suteiktas deramas nacionalinės reikšmės objekto statusas“?

Leiskite priminti jau minėto Lietuvos Respublikos Seimo 1999 m. vasario 11 d. nutarimo Nr.VIII-1070 trečiąjį straipsnį, kuris numatė kas ir kaip privalo nutarimą vykdyti:

„1. Pasiūlyti Vyriausybei ir Vilniaus miesto tarybai organizuoti Lukiškių aikštės plėtros koncepcijos parengimą, aikštės projektavimą ir projekto įgyvendinimą.

2. Pasiūlyti Vyriausybei sudaryti projektų vertinimo komisiją, patvirtinti projektų vertinimo taisykles ir projektinę užduotį.

3. Pasiūlyti Vyriausybei parengti Lukiškių aikštės projektą, supažindinti su juo Seimą ir patvirtinti 1999 metais“.

Jei dar mažoka sprendimų dėl juridinio statuso suteikimo Lukiškių aikštei sutvarkyti, drįstu priminti 2000 m. spalio 17 d. Seime priimtą įstatymą „Dėl Lukiškių aikštės Vilniuje“, kuriuo pavestą aikštės reikalus tvarkyti vyriausybei.

Deja, Prezidentas įstatymą vetavo.

Lietuvos Sąjūdžio XI suvažiavimas 2008 m. gegužės 31 d. atviru laišku kreipėsi į LR Prezidentą, Seimo pirmininką, Ministrą pirmininką ir Vilniaus merą.

Laiške rašoma:

„Susidaro įspūdis, kad Lukiškių aikštės kūrimą stabdo antivalstybinės jėgos, juk panašiai elgiasi Rusijos valdžia, stumdama sovietinių represinių struktūrų aukų memorialus į pakraščius, tuo pačiu dešimčių milijonų aukų atminimą – į užmarštį šešėlių. Reikalaujame dar kartą Seime apsvarstyti šį klausimą, aiškiai suformuluoti konkurso užduotį atsižvelgiant į 1999 m. Seimo nutarimą – ir dar kartą skelbti aikštės projekto konkursą. Konkurso vertinimo komisijoje turi dirbti ir profesionalai, ir valstybiškai mąstantys intelektualai, dvasininkai, laisvės kovotojai“. Deja ir tai nedavė rezultatų, nes ilgus metus ir toliau buvo vilkinamas Lukiškių aikštės sutvarkymo klausimas.

Dabar dėl Vyčio. Nežinia kodėl straipsnio autoriui staiga neįtiko Vytis, kai praėjusiuose konkursuose irgi buvo projektų su Vytimi, ir nebūta prieštaravimų. Na, o dabar Vytį niekinamai palyginti su Mongolijos herbu – tai smūgis visai Tautai žemiau juostos. Ko siekiama tokiomis užuominomis apie iš gilios senovės paveldėtą mūsų valstybės ženklą? Lukiškių aikštės sutvarkymo projekto pristatymo metu M. Mažvydo bibliotekoje įžymiai skulptorei – profesorei išsprūdo frazė „statome paminklus banditams“... Ar verta toliau diskutuoti po tokių žodžių.

Būtų galima ir toliau neakivaizdžiai diskutuoti su straipsnio autoriumi, pateikti ir daugiau straipsnyje išvardintų nemotyvuotų frazių. Betgi pagrindinė straipsnio linija nukrypsta į apibendrinimą retoriniu klausimu „Gal verta dar palaukti?“ Taigi, gal nereikia reprezentacinės Lukiškių aikštės valstybės šimtmečiui, gal nereikia jokių tautos didvyriškumą simbolizuojančių paminklų... Bet kodėl tik dabar taip aktyviai reiškiasi A. Každailis. Juk nebuvo slapti konkursai, nebuvo uždarų komisijos posėdžių. Kur tada buvo heraldikos žinovas? Žodžius „gal verta dar palaukti“, „neskubėkime, pasidarysime dar didesnę skaudulį“ jau girdėjau iki pasirodant A. Každailio straipsniui. Šiuos nerimą keliančius žodžius pabrėžtinai atvirai ištarė LR Seimo kultūros komitete surengtame pasitarime Lukiškių aikštės likimo klausimu ne eiliniai Seimo nariai ar pasitarimo dalyviai. Tai pasakė LR Prezidentūros atstovė, juos išgirdome ir iš LR Kultūros ministerijos atstovės lūpų. Taigi, kas gali paneigti, kad tarp valdžioje esančių asmenų ir įžymaus heraldikos žinovo vyrauja susitarimas – suniekinti jau į pabaigą einančio Lukiškių aikštės tvarkymo darbus. Ir padaryti viską, kad Lukiškių aikštėje NIEKADA neiškiltų lietuvių tautos didvyriškumą menančių simbolio.

Artėjant Lietuvos atkūrimo šimtmečio jubiliejui, paminklui kovojusiems už Lietuvos laisvę atminti Lukiškių aikštėje Vilniuje, vyriausybės planuose pinigų nenumatyta. Todėl ir susikūrė Vyčio paramos fondas, kviesdamas visą Lietuvą pastatyti paminklą Lietuvos piliečių lėšomis. Paskelbė konkursą, kuris baigsis sausio pabaigoje. Išrinkus geriausią paminklo projektą visiems reiks sutelkti jėgas, kad jis būtų įgyvendintas iki 2018 metų vasario 16 dienos.

O gal nereikia jokio paminklo? Tegul žydi gėlės, banguoja vanduo baseine, bėgioja vaikai. Aišku tai yra gerai. Visa tai projekte irgi numatyta. Vis tik Laisvės kovotojai mano, kad visa Lietuva privalo pastatyti paminklą savo piliečiams – patriotams, visiems tiems, kurie kovojo už savo valstybės ir jos žmonių laisvę.

Ir jokie pseudo profesionalai mums nesutrukdyt. Vilnius neturi likti vienintele valstybe Europoje, kuri savo atkūrimo šimtmetį švęs be pagarbos tiems, kurie atidavė savo gyvybę už tai, kad mes šiandien gyvename laisvoje Lietuvoje.